

The Impact of Class Origins of Party Members on Policy-Making: Developing a Model Based on Bourdieu's Capital Theory

Mostafa Frouzan^{*}, Majid Tavasoli Roknabadi^{}**

Khadijeh Zolghadr^{*}**

Abstract

The present study aims to develop a theoretical model for analyzing how the class origin of core members of political parties influences the process of party policymaking in Iran. The central concern of this article is to understand the complex mechanisms of this influence and to propose a systematic theoretical framework for its study. Accordingly, the main research question is: *What impact does the class origin of political party members in Iran have on the process of party policymaking?* To address this, the study draws on Pierre Bourdieu's sociological theory—particularly his fundamental concepts of capital in its multiple forms, the notion of the “political field” as the structured arena of party action, and the “class habitus” of members as the principal mediating mechanism of class origin. Methodologically, the research is based on theoretical analysis and the application of Bourdieu's concepts to design a conceptual model informed by prior studies and theoretical frameworks. In constructing this model, special attention has been paid to aligning it with the specific characteristics of Iranian society, the composite capital profiles of party members, and the fluidity of class boundaries, while emphasizing

^{*} Ph.D. Candidate of Political Science and International Relations, SR.C., Islamic Azad University, Tehran, Iran, 2753791759@iau.ac.ir

^{**} Associate Professor, Department of Political Science and International Relations, SR.C., Islamic Azad University, Tehran, Iran (Corresponding Author), m-tavasoli@iau.ac.ir

^{***} Assistant Professor, Department of Social Sciences, SR.C., Islamic Azad University, Tehran, Iran, kzolghadr@iau.ac.ir

Date received: 04/04/2025, Date of acceptance: 15/10/2025

the need for mixed methods of data collection and analysis to enable a comprehensive and empirical examination of the issue. The resulting theoretical framework, by offering a coherent conceptual structure and rigorous methodology, constitutes a step forward in advancing studies of class origin in the field of political science and political sociology in Iran.

Keywords: Class origins, political party, policy-making, Bourdieu, capital.

Introduction

Throughout history, human societies have exhibited hierarchical class structures based on unequal access to both material and symbolic resources. These inequalities are not confined to economic wealth but extend to cultural, social, and symbolic forms of capital that shape lifestyles, values, and collective perceptions (Roger, 2023). Historical transformations—such as the sixteenth-century English enclosures described by Marx (1970)—illustrate that shifts in economic relations also redefine social norms, interactions, and hierarchies.

Social hierarchy remains a fundamental feature of all societies, where competition is the engine of both individual and collective behavior. Class competition operates across multiple dimensions—economic, political, and symbolic—and is often mediated by political parties. Parties function as institutionalized arenas through which class-based interests are articulated and converted into policy. Contrary to the post-industrial “end of class” thesis, recent research confirms that social class continues to shape political preferences. Political parties not only reflect existing class divisions but also actively construct and mobilize them by politicizing key issues that reinforce or moderate class-based distinctions.

This study explores how the class origins of political party elites and founding members influence their policy orientations, organizational strategies, and ideological positioning. It asks: *To what extent do class-based capitals—economic, cultural, social, and symbolic—affect the policy decisions of political parties?* The study adopts Pierre Bourdieu’s theory of capital, field, and habitus as a comprehensive framework to analyze how inherited class positions and embodied disposition’s structure political behavior within the Iranian context.

Materials and Methods

The research develops an analytical model integrating Bourdieu's three key concepts—capital, field, and habitus—to identify and explain how class origin translates into political practice. The methodological design proceeds in three stages:

1. Identifying Class Origin through Capitals

Using Bourdieu's fourfold typology of capital—economic, social, cultural, and symbolic—the class origins of party founders and senior members are systematically measured.

- *Economic capital* (financial and material assets) is evaluated through income, property ownership, and business activity.
- *Social capital* is assessed by the size, density, and diversity of professional and political networks.
- *Cultural capital* includes educational attainment, cultural participation, and symbolic knowledge, divided into embodied, objectified, and institutionalized states.
- *Symbolic capital* refers to social prestige and legitimacy derived from recognition and reputation.

Data sources include interviews, questionnaires, archival and biographical analysis, and social network mapping. To capture intergenerational effects, the study compares members' capitals with those of their parents, tracing alignment or divergence between inherited and acquired assets.

2. Analyzing the Political Field

The political field is conceptualized as a structured arena where parties and actors struggle over legitimate authority. It possesses its own logic, hierarchies, and rules that mediate the influence of class origins. The study examines how access to positions of power, the formation of alliances, and symbolic struggles over legitimacy reproduce the hierarchies of capital within the political domain. Empirical data come from discourse analysis of party documents, elite interviews, and case studies of inter-party competition.

3. Examining Habitus as a Mediating Mechanism

Habitus—the system of durable dispositions internalized through socialization—acts as a link between objective structures and subjective action. Biographical narratives are analyzed to trace how class-conditioned perceptions and values shape

decision-making, strategies, and ideological coherence within parties. Habitus explains why individuals from similar class origins often share implicit orientations, even without explicit class consciousness.

This multi-layered design allows for a relational understanding of how class background influences political outcomes—not through direct causality but through structured mediation within a competitive field governed by its own rules.

Discussion and Results

Findings indicate that the class origin of party elites profoundly affects their political outlook and policy-making. Parties led by elites from affluent or upper-middle backgrounds tend to design policies that preserve and legitimize their economic and symbolic advantages. Such orientations manifest not as explicit defense of privilege but through emphasis on market liberalization, meritocracy, and technocratic efficiency—mechanisms that convert economic capital into symbolic legitimacy.

Conversely, parties whose leadership comes from culturally rich yet economically modest backgrounds emphasize education, cultural empowerment, and moral reform as vehicles of social mobility. Their policies often express the habitus of educated professionals seeking recognition and social inclusion. However, their embeddedness in the dominant field restricts radical change; they remain bound by the rules of symbolic legitimacy defined by upper-class actors.

In Iran's complex class structure—marked by blurred boundaries between economic, religious, and cultural elites—three dominant class patterns are evident:

- Upper-class elites, possessing high economic and symbolic capital, exert influence indirectly through patronage networks and political mediation.
- Middle-class technocrats, with strong cultural and professional capital, promote reformist and expert-driven discourse.
- Lower-class actors, with limited capital, rely on populist narratives and moral appeals but face structural barriers to lasting influence.

The political field imposes its own constraints: even parties with lower-class roots must moderate their rhetoric to remain viable. Class-based habitus thus interacts with field dynamics to produce “strategic moderation,” reinforcing existing hierarchies under the guise of pluralism. The result is a paradoxical reproduction of inequality: while political competition appears open, the symbolic and institutional mechanisms of the field favor actors whose habitus aligns with dominant norms.

Furthermore, analysis of class habitus reveals distinct modes of political perception. Elites from privileged families display a habitus of entitlement, caution, and pragmatism; those from modest origins show persistence, moral conviction, and collective orientation. Yet both must navigate the same symbolic boundaries of legitimacy. Through this process, class origins are transformed—not erased—within political practice.

Conclusion

This study shows that class origin is a crucial yet often hidden determinant of political behavior and party policy. Drawing on Bourdieu's concepts of capital, field, and habitus, it reveals that politics operates within, not apart from, social hierarchies where inherited inequalities are reproduced and legitimized. In Iran's complex socio-political context, class-based capitals still define access to power: economic elites convert wealth into influence, the middle class mediates between reform and establishment, and lower-class actors remain symbolically present but structurally limited. By translating Bourdieu's theory into operational tools, the study offers a new analytical lens for examining how capital configurations shape policy. It concludes that political institutions serve as arenas of symbolic reproduction, where evolving discourse continues to conceal enduring class structures.

Bibliography

- Ares, M. (2022). Issue politicization and social class: How the electoral supply activates class divides in political preferences. *European Journal of Political Research*, 61(2), 503–523.
- Azizi-Mehr, K. (2022). An analysis of the status of the middle class in Iran after the Islamic Revolution. *Sociological Studies (formerly the Journal of Social Sciences)*, 29(2), 97–112. [In Persian].
- Behzadi, S., Norouzi, F., & Dehghan, H. (2022). Explaining the role of the middle class in Iran's political development after the Islamic Revolution (Grounded theory approach). *Iranian Journal of Political Sociology*, 5(7), 243–260. [In Persian].
- Bourdieu, P. (1978). Sport and social class. *Social Science Information*, 6(6), 819–840.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. G. Richardson (Ed.), *The handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241–258). Greenwood Press.
- Bourdieu, P. (1990). *The logic of practice*. Stanford University Press.
- Bourdieu, P. (1991). Description and prescription: The conditions of possibility and the limits of political effectiveness. In *Language and symbolic power* (pp. 134–147). Harvard University Press.

- Bourdieu, P. (1993). Some properties of fields. In *Sociology in question* (pp. 72–77). Sage.
- Bourdieu, P. (2000). *Pascalian meditations*. Stanford University Press.
- Bourdieu, P. (2004). *Science of science and reflexivity*. University of Chicago Press.
- Bourdieu, P. (2005). *The social structures of the economy*. Polity Press.
- Bourdieu, P. (2011). Champ du pouvoir et division du travail de domination. *Actes de la Recherche en Sciences Sociales*, 190, 126–139.
- Cornaglia, F., et al. (2019). Competition and the role of group identity. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 162, 136–145.
- Eyvazi, M. R. (1998). The new middle class and socio-economic modernization in Iran. *Strategic Studies Quarterly*, 1(1), 155–178. [In Persian].
- Fouzi, Y., & Ramazani, M. (2009). The new middle class and its effects on political transformations after the Islamic Revolution in Iran. *Islamic Revolution Studies*, 5(17), 11–27. [In Persian].
- Fuller, T., & Tian, Y. (2006). Social and symbolic capital and responsible entrepreneurship: An empirical investigation of SME narratives. *Journal of Business Ethics*, 67(3), 287–304.
- Gingras, Y. (2012). Le champ scientifique. In F. Lebaron & G. Mauger (Eds.), *Lectures de Bourdieu*. Ellipses.
- Gorski, P. (2013). Bourdieusian theory and historical analysis: Maps, mechanisms, and methods. In P. Gorski (Ed.), *Bourdieu and historical analysis* (pp. 1–33). Duke University Press.
- Harvey, C., Maclean, M., Gordon, J., et al. (2011). Andrew Carnegie and the foundations of contemporary entrepreneurial philanthropy. *Business History*, 53(3), 425–450.
- Hilgers, M., & Mangez, E. (2014). Introduction to Pierre Bourdieu's theory of social fields. In M. Hilgers & E. Mangez (Eds.), *Bourdieu's theory of social fields: Concepts and applications* (pp. 1–36). Routledge.
- Jack, S. L. (2005). The role, use and activation of strong and weak network ties: A qualitative analysis. *Journal of Management Studies*, 42(6), 1233–1259.
- Jalaeipour, H. R., & Azizi-Mehr, K. (2018). A sociological analysis of class values in Iran. *Sociological Studies (formerly the Journal of Social Sciences)*, 24(2), 319–346. [In Persian].
- Javadi, A. M., & Maleki, A. (2020). A qualitative meta-analysis of scholars' views on social class in Iran (with emphasis on the middle class). *Historical Sociology*, 12(2), 139–170. [In Persian].
- Javadi, A. M., Maleki, A., Zahedi-Mazandarani, M. J., & Ahmadi, Y. (2022). Comparing the structure of social classes (based on occupations) in Iran during 1956–2016. *Iranian Journal of Sociology*, 23(1), 3–24. [In Persian].
- Keshavarz, B. (2011). The place and role of social forces and classes in Iran (1981–2001). *Politics – Journal of the Faculty of Law and Political Science*, 41(3), 247–263. [In Persian].
- Lawrence, T. B. (2004). Rituals and resistance: Membership dynamics in professional fields. *Human Relations*, 57(2), 115–143.

255 Abstract

- Lebaron, F. (2014). Bourdieu's writings on economics and the economy. In A. Christoforou & M. Laine (Eds.), *Re-thinking economics: Exploring the work of Pierre Bourdieu* (pp. 123–140). Routledge.
- Marx, K. (1970). *Capital: A critique of political economy* (Vol. 1). International Publishers.
- McLeod, C., O'Donohoe, S., & Townley, B. (2009). The elephant in the room? Class and creative careers in British advertising agencies. *Human Relations*, 62(7), 1011–1039.
- Miller, N. J., Besser, T., & Malshe, A. (2007). Strategic networking among small businesses in small US communities. *International Small Business Journal*, 25(6), 631–665.
- Morgan, S. L., & Lee, J. (2017). Social class and party identification during the Clinton, Bush, and Obama presidencies. *Sociological Science*, 4, 394–423.
- Neveu, E. (2018). Bourdieu's capital(s): Sociologizing an economic concept. In T. Medvetz & J. Sallaz (Eds.), *The Oxford handbook of Pierre Bourdieu*. Oxford University Press.
- Preda, A. (2021). Rivalry as a social relationship: Conceptualizing the micro-foundations of competition. *Distinktion: Journal of Social Theory*, 24(1), 87–110.
- Ramaekers, M., Karremans, T., Lubbers, M., & Visser, M. (2022). Social class, economic and political grievances and radical left voting: The role of macroeconomic performance. *European Societies*, 25(3), 444–467.
- Rennwald, L. (2020). A reflection on classes; A reflection on parties. In *Social democratic parties and the working class: Challenges to democracy in the 21st century*. Palgrave Macmillan.
- Roger, A. (2021). Bourdieu and the study of capitalism: Looking for the political structures of accumulation. *European Journal of Social Theory*, 24(2), 264–284.
- Rooks, G., Klyver, K., & Sserwanga, A. (2014). The context of social capital: A comparison of rural and urban entrepreneurs in Uganda. *Entrepreneurship Theory and Practice*. Advance online publication.
- Steinmetz, G. (2011). Bourdieu, historicity, and historical sociology. *Cultural Sociology*, 11(1), 45–66.
- Terjesen, S., & Elam, A. B. (2009). Transnational entrepreneurs' venture internationalization strategies: A practice theory approach. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 33(5), 1093–1120.
- Thau, M. (2021). The social divisions of politics: How parties' group-based appeals influence social group differences in vote choice. *The Journal of Politics*, 83(2), 675–688.
- Tverskoi, D., Senthilnathan, A., & Gavrillets, S. (2021). The dynamics of cooperation, power, and inequality in a group-structured society. *Scientific Reports*, 11, 18670.
- Wacquant, L. (2014). Putting habitus in its place: Rejoinder to the symposium. *Body & Society*, 20(2), 118–139.
- Wingen, T., Englich, B., Estal-Muñoz, V., et al. (2021). Exploring the relationship between social class and quality of life: The mediating role of power and status. *Applied Research in Quality Life*, 16, 1983–1998.
- Yaner, S., Martens, S., Aleman, A., Zhou, J., Xu, P., & Luo, Y.-J. (2024). Increased sensitivity to social hierarchy during social competition versus cooperation. *Social Cognitive and Affective Neuroscience*, 19(1).

تأثیر خاستگاه طبقاتی اعضای حزب بر سیاست گذاری: تدوین الگو بر اساس نظریه سرمایه بورديو

مصطفی فروزان*

مجید توسلی رکن آبادی**، خدیجه ذوالقدر***

چکیده

پژوهش حاضر با هدف تدوین الگوی نظری برای تحلیل چگونگی تأثیرگذاری خاستگاه طبقاتی اعضای اصلی احزاب سیاسی بر فرآیند سیاست گذاری‌های حزبی در ایران انجام شده است. مسئله محوری این مقاله، درک سازوکار پیچیده این تأثیرگذاری و ارائه یک چارچوب نظری روش مند برای مطالعه نظام مند آن است. بر این اساس، سؤال اصلی مطالعه این است که خاستگاه طبقاتی اعضای احزاب سیاسی در ایران چه تأثیری بر فرآیند سیاست گذاری حزبی دارد. بدین منظور، از نظریه جامعه‌شناختی پیر بورديو، به‌ویژه مفاهیم بنیادین سرمایه در اشکال گوناگون، مفهوم «میدان سیاسی» به مثابه بستر ساختارمند کنش احزاب و مفهوم «عادت‌واره طبقاتی» اعضا به عنوان واسطه اصلی تأثیرگذاری خاستگاه طبقاتی بهره‌گیری شده است. روش این تحقیق بر اساس تحلیل نظری و بهره‌گیری از مفاهیم نظریه بورديو برای طراحی یک الگوی مفهومی است که بر مبنای مطالعات پیشین و چارچوب‌های نظری شکل گرفته است. در فرایند طراحی این الگو، ضمن تأکید بر ضرورت انطباق با ویژگی‌های خاص جامعه ایران، پروفایل‌های سرمایه‌ای ترکیبی اعضای

* دانشجوی دکتری، گروه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی،

تهران، ایران، 2753791759@iaui.ac.ir

** دانشیار، گروه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

(نویسنده مسئول)، m-tavasoli@iaui.ac.ir

*** استادیار، گروه علوم اجتماعی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران،

kzolgadr@iaui.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۱/۱۵، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۷/۲۳

حزب و سیالیت مرزهای طبقاتی، توجه ویژه‌ای به به‌کارگیری روش‌های ترکیبی گردآوری و تحلیل داده‌ها به منظور فراهم آوردن امکان بررسی تجربی و جامع ابعاد مختلف مسئله معطوف شده است. الگوی نظری نهایی، با ارائه یک چارچوب مفهومی منسجم و روش‌شناسی دقیق، گامی در جهت توسعه مطالعات خاستگاه طبقاتی در حوزه علوم سیاسی و جامعه‌شناسی سیاسی ایران محسوب می‌گردد.

کلیدواژه‌ها: خاستگاه طبقاتی، حزب، سیاست‌گذاری، بورديو، سرمایه.

۱. مقدمه

جوامع انسانی در طول تاریخ، همواره ساختاری طبقاتی و مبتنی بر نابرابری داشته‌اند. این نابرابری، نه فقط در ثروت مادی، بلکه در توزیع فرصت‌ها و منابع ارزشمند اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است (Roger, 2023: 2). این توزیع نامتعالی، که به تفاوت درآمد تقلیل‌پذیر نیست، ساختارهای پیچیده طبقاتی را می‌سازد که در آن سرمایه اجتماعی و فرهنگی نیز به مثابه قدرت و امتیاز، نابرابر توزیع شده‌اند. این تمایزات ریشه‌دار، علاوه بر موقعیت اقتصادی، ابعاد فرهنگی و اجتماعی زندگی، الگوها، ارزش‌ها و ادراکات افراد را نیز شکل می‌دهند. برای نمونه، جنبش محصور کردن اراضی در انگلستان قرن شانزدهم نشان داد که دگرگونی در توزیع زمین، نه تنها مناسبات اقتصادی را تغییر داد، بلکه همزمان اشکال نوینی از روابط اجتماعی، هنجارها و ارزش‌های فرهنگی را پدید آورد و شیوه‌های زندگی را دگرگون ساخت.

سلسله مراتب اجتماعی، از ویژگی‌های بارز سازمان‌های اجتماعی است و تشخیص سریع اطلاعات مرتبط با آن، برای انطباق اجتماعی حیاتی است. در این میان، رقابت به مثابه یکی از ویژگی‌های بنیادین کنش اجتماعی، همواره در جوامع حضور داشته و در بطن مناسبات روزمره، روابط خصمانه و رقابت‌آمیز را شکل می‌دهد. طبقات اجتماعی نیز از این قاعده مستثنی نبوده و نه تنها در عرصه‌های کلان قدرت سیاسی و اقتصادی، بلکه در سطوح خرد تعاملات اجتماعی نیز رقابت می‌کنند. هدف غایی این رقابت طبقاتی، فراتر از کسب منابع مادی، تلاش برای حفظ و ارتقاء جایگاه و منزلت اجتماعی در نظام سلسله مراتبی است. پویایی این رقابت در تلاش مستمر طبقات برای کسب سهم بیشتری از قدرت، ثروت و منزلت دیده می‌شود. این رقابت گاه در درون طبقات نیز برای ارتقاء جایگاه در سلسله مراتب داخلی جریان دارد. از این رو، طبقات اجتماعی در این رقابت

دائمی، مستمراً از ابزارهای گوناگون سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی برای تثبیت موقعیت و افزایش مزیت رقابتی خود بهره می گیرند.

در عرصه رقابت طبقاتی، احزاب سیاسی نقشی تعیین کننده دارند. برخلاف ادعاهای زود هنگام مبنی بر کاهش اهمیت طبقه در جوامع پسا صنعتی، پژوهش های اخیر نشان می دهد طبقه همچنان عاملی مهم در شکل دهی ترجیحات سیاسی است. احزاب با سیاسی سازی مسائل اقتصادی و فرهنگی، فعالانه در تشدید یا تعدیل شکاف های طبقاتی در ترجیحات سیاسی نقش دارند. به عبارتی، برجسته سازی مسائل توسط احزاب، مستقیماً بر وضوح تمایزات طبقاتی در آرا تأثیر می گذارد. احزاب صرفاً بازتاب دهنده شکاف های موجود نیستند، بلکه کنشگرانی فعال در بسیج طبقات و شکل دهی به هویت سیاسی طبقاتی محسوب می شوند. آن ها با ارائه برنامه ها و طرح خواسته های طبقاتی، سعی در جذب و نمایندگی طبقات مختلف داشته و نظام سیاسی را متأثر می سازند. مثلاً، احزاب چپ رادیکال با طرح ناراضی های طبقات فرودست، آرای آنان را جلب می کنند، در حالی که احزاب راست ممکن است با تأکید بر هویت ملی و ارزش های سنتی، بخشی از طبقه کارگر فاصله گرفته از چپ سنتی را جذب کنند. بدین ترتیب، احزاب سیاسی هم عرصه رقابت طبقاتی و هم ابزار بسیج و سازماندهی طبقات در سیاست هستند.

با توجه به این تعاملات پیچیده میان طبقات، احزاب و قدرت، پرسش اساسی مقاله این است که خاستگاه طبقاتی نخبگان و اعضای اصلی احزاب سیاسی، چه تاثیری بر جهت گیری ها، خواسته ها و اهداف سیاسی آن ها دارد؟ به عبارت دیگر، چگونه می توان تأثیر خاستگاه طبقاتی بنیان گذاران حزبی را بر سیاست گذاری ها، به شکلی نظام مند و مبتنی بر یک چارچوب نظری مشخص، ارزیابی کرد؟ برای پاسخ، ضروری است که تأثیر خاستگاه طبقاتی بر جهت گیری های سیاسی احزاب، بر مبنای یک نظریه جامع شاخص بندی شده و به یک الگوی نظری و علمی قابل استفاده در پژوهش های آتی ترسیم شود. در میان نظریه های موجود، نظریه پی یو بورديو به دلیل جامعیت در تحلیل ابعاد مختلف طبقات و اشکال گوناگون سرمایه، به عنوان چارچوب نظری اصلی این پژوهش انتخاب شده است.

۲. پیشینه تحقیق

بررسی پژوهش‌های پیشین در سه حوزه انجام می‌شود: نخست، تعاملات پیچیده احزاب و طبقات اجتماعی؛ دوم، نظریه سیاسی پی‌یر بوردیو (ابعاد سیاسی اندیشه، سرمایه سیاسی و کاربردهای تحلیلی آن)؛ و سوم، نقش محوری احزاب در سیاست‌گذاری و بسیج طبقاتی.

رایبار و اسپاس (۲۰۲۰) نشان دادند احزاب ریشه‌دار در اسلواکی پایداری و نهادینگی بیشتری دارند، اما عملکرد انتخاباتی‌شان صرفاً به منشا اجتماعی وابسته نیست و نهادینگی و عاملیت نیز مهم است. بارسگیان و همکاران (۲۰۲۴) دریافتند تحصیلات عالی، نابرابری مشارکت سیاسی ناشی از تحصیلات پایین والدین را جبران، اما مزیت طبقه اجتماعی بالاتر را تقویت می‌کند. مارکس و همکاران (۲۰۲۲) معیاری برای سنجش پایگاه اجتماعی احزاب ارائه کردند که وزن عوامل ساختاری-اجتماعی و رفتاری را در شکل‌گیری احزاب می‌سنجد. بنگستون (۲۰۲۲) در مورد سوئد نشان داد ریشه‌های اجتماعی عمیق برای دموکراتیزاسیون کافی نیست و عاملیت سیاسی مدرن می‌تواند سنت‌های غیردموکراتیک را تغییر دهد. ایوانز و تیلی (۲۰۱۱) در بریتانیا دریافتند کاهش ارتباط طبقه و حزب، نه ناشی از ناهمگونی طبقاتی، بلکه به دلیل همگرایی ایدئولوژیک احزاب و چرخش حزب کارگر به مرکز است. مورگان و لی (۲۰۱۷) نشان دادند بخش قابل توجهی از طبقه کارگر آمریکا در دوره کلینتون، بوش و اوباما از هر دو حزب رویگردان شدند. پژوهش حاضر ضمن توجه به این تعاملات، با تمرکز بر اعضای حزب و نظریه بوردیو، مکانیسم‌های دقیق‌تر تاثیر خاستگاه طبقاتی بر سیاست‌گذاری حزبی را تحلیل می‌کند.

کیسی (۲۰۰۵) با استفاده از نظریه تبدیل‌پذیری بوردیو، سرمایه سیاسی را ترکیبی از انواع سرمایه تعریف کرد که در بازارهای سیاسی خاص شکل می‌گیرد و بازار، شکل‌گیری سرمایه را تعیین می‌کند. آکچائوخلو و سوورن (۲۰۲۲) چهار جنبه از جامعه‌شناسی بوردیو (چارچوب رابطه‌ای، مفهوم طبقه، نقد نمایندگی سیاسی، مفهوم دولت) را برای فهم سیاست معاصر مهم دانستند و تاکید کردند بوردیو با تمرکز بر مبارزات نمادین، به درک نابرابری و امکانات سیاسی کمک می‌کند. ساپیرو و همکاران (۲۰۲۱) ابعاد گوناگون دیدگاه بوردیو درباره سیاست، کنش‌های سیاسی و مفهوم روشنفکر جمعی را بررسی و تاثیر گسترده او را تاکید کردند. این پژوهش با بهره‌گیری از ابعاد سیاسی چارچوب بوردیو (بررسی شده در این مقالات)، تاثیر خاستگاه طبقاتی اعضای حزب بر سیاست‌گذاری‌ها را دقیق‌تر تحلیل کرده و به توسعه جامعه‌شناسی سیاسی بوردیویی کمک می‌کند.

بورشتاین و لیتون (۲۰۰۳) نشان دادند احزاب، گروه‌های ذینفع و جنبش‌های اجتماعی تأثیر قابل توجهی بر سیاست عمومی دارند و فعالیت‌های انتخاباتی در این تأثیرگذاری موثر است. آرس (۲۰۲۲) نشان داد احزاب با سیاسی‌سازی مسائل اقتصادی و فرهنگی، شکاف‌های طبقاتی در ترجیحات سیاسی را فعال می‌کنند و میزان مناقشه‌برانگیز بودن مسائل، مستقیماً بر تمایزات طبقاتی در رای تأثیر دارد. تائو (۲۰۲۱) نشان داد احزاب از طریق توسل به گروه‌های اجتماعی و ارائه برنامه‌های خاص، اختلافات گروهی در انتخاب رای را شکل می‌دهند (مانند حزب کارگر بریتانیا).

پژوهش‌های پیشین بر ساختارهای کلان متمرکز بودند. تمایز این تحقیق، تمرکز بر خاستگاه طبقاتی نخبگان حزبی به عنوان متغیر میانجی در سیاست‌گذاری، با چارچوب نظری بوردیو (سرمایه، میدان، عادت‌واره) است. توجه به زمینه ایران و الگوی بومی بر نوآوری آن می‌افزاید. این پژوهش خلأ ادبیات داخلی را پر کرده و چارچوبی نظری برای پژوهش‌های تجربی آتی جامعه‌شناسی سیاسی ایران ارائه می‌دهد.

۳. چارچوب نظری

۱.۳ سرمایه

مفهوم سرمایه در جامعه‌شناسی پی‌یر بوردیو جایگاهی محوری دارد و درک آن، کلید فهم نگرش او به ساختار و پویایی طبقاتی است. از منظر بوردیو، سرمایه مفهومی چندوجهی و فراتر از دارایی‌های اقتصادی است که اشکال گوناگون امتیازات را در بر می‌گیرد (Bourdieu, 1986: 242). او سرمایه را مجموعه‌ای از منابع انباشته‌شده تعریف می‌کند که به افراد امکان می‌دهد در عرصه‌های اجتماعی رقابت کرده و موقعیت‌های مسلط را کسب و حفظ نمایند (Harvey et al. 2011).

به عبارت دیگر، سرمایه در نظر بوردیو، قدرتی اجتماعی برای کنترل منابع کمیاب و تأثیرگذاری بر سرنوشت دیگران است. ساختار طبقاتی جامعه، نه فقط بر اساس ثروت، بلکه بر مبنای توزیع نابرابر انواع سرمایه‌ها شکل می‌گیرد و مبارزه طبقاتی، در واقع، مبارزه برای کسب، انباشت و تبدیل این سرمایه‌ها به یکدیگر است. بوردیو با تفکیک سرمایه به چهار شکل اصلی (اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و نمادین)، نشان می‌دهد که نابرابری‌های اجتماعی ریشه‌هایی عمیق‌تر از اقتصاد دارند و ابعاد فرهنگی، اجتماعی و نمادین را نیز در

بر می گیرند. بدین ترتیب، مفهوم سرمایه، ابزاری کلیدی برای تحلیل ساختار طبقاتی و فهم مکانیسم های بازتولید نابرابری و پویایی های مبارزه طبقاتی است.

سرمایه اقتصادی: بوردیو (۱۹۸۶) سرمایه اقتصادی را دارایی های مادی تعریف می کند که به سرعت قابل تبدیل به پول نقد هستند. این شکل، شامل پول، املاک و سایر دارایی های ملموس قابل معامله در بازار (Harvey et al. 2011: 431-432) و به طور کلی، منابع مالی است که افراد برای برآوردن نیازهای مادی و ارتقای موقعیت اقتصادی خود استفاده می کنند. در نظام سرمایه داری، این نوع سرمایه به دلیل قابلیت تبدیل بالا به سایر اشکال، اغلب مهم ترین شکل محسوب می شود.

سرمایه اجتماعی: این سرمایه، برخلاف نوع اقتصادی، ناملموس و انتزاعی است و از عضویت در گروه ها و شبکه های اجتماعی نشأت می گیرد. سرمایه اجتماعی، مجموع منابع بالفعل و بالقوه ای است که افراد از طریق شبکه های پایدار روابط اجتماعی به آن ها دسترسی دارند. (Bourdieu, 1986: 242) عضویت در شبکه ها، امکان بهره مندی از سرمایه جمعی را فراهم می سازد (Miller et al, 2007; Rooks et al, 2014)، هرچند تمایل به اشتراک گذاری منابع به استحکام پیوندهای بین اعضا بستگی دارد (Jack, 2005). سرمایه اجتماعی با تسهیل دسترسی به اطلاعات، حمایت و فرصت ها، در ارتقای موقعیت اجتماعی و اقتصادی نقش دارد.

سرمایه فرهنگی: این سرمایه مستقیماً با هنر، فرهنگ و آموزش مرتبط است. بوردیو (۱۹۸۶) سه حالت برای آن قائل است: حالت تجسم یافته (embodied)، شامل دانش، زبان و آداب کسب شده از طریق جامعه پذیری؛ حالت عینیت یافته (objectified)، مرتبط با دارایی ها و مصرف کالاهای فرهنگی مانند کتاب، نقاشی و کالاهای فرهنگ والا؛ و حالت نهادینه شده (institutionalised)، شامل مدارک و گواهینامه های رسمی آموزشی (Bourdieu, 1986). بنابراین، سرمایه فرهنگی طیف وسیعی از مهارت ها، دانش ها و ذائقه هایی را در بر می گیرد که افراد از طریق جامعه پذیری و آموزش کسب کرده و برای دستیابی به موقعیت های مطلوب به کار می گیرند.

سرمایه نمادین: زمانی که هر یک از انواع سرمایه های پیشین به رسمیت شناخته شوند، سرمایه نمادین تولید می کنند (Bourdieu, 1986). این شکل از سرمایه قدرتمند است، زیرا می تواند باور به کیفیت را ایجاد، اعتماد را جلب و اقدامات را مشروعیت بخشد (Harvey et al, 2011). سرمایه نمادین معمولاً با منزلت، جایگاه اجتماعی و شهرت مثبت مرتبط است و

در قالب جوایز و تقدیرنامه‌ها عینیت می‌یابد (Fuller and Tian, 2006, Terjesen and Elam, 2009)، اما ارزش واقعی آن به اهمیتی بستگی دارد که دیگران برای آن قائلند. این سرمایه، مانند منزلت، می‌تواند با تسهیل دسترسی به شبکه‌های اجتماعی و آموزش انحصاری، به سرمایه اجتماعی و فرهنگی تبدیل شود (Lawrence, 2004; McLeod et al, 2009). در جدول زیر با توجه به توضیحات فوق زیرمجموعه‌های هر کدام از سرمایه‌ها آمده است.

جدول ۱. زیرمجموعه سرمایه‌های چهارگانه از منظر بوردیو

شاخص سرمایه	زیرمجموعه‌ها
سرمایه اقتصادی	سرمایه مالی
	سرمایه مادی
	سرمایه تجاری
سرمایه اجتماعی	اندازه و تراکم شبکه
	قدرت و کیفیت روابط
	تنوع شبکه
سرمایه فرهنگی	حالت تجسم‌یافته
	حالت عینیت‌یافته
	حالت نهادینه‌شده
سرمایه نمادین	سرمایه شهرت
	سرمایه منزلت
	سرمایه افتخاری

۲.۳ میدان

با توجه به تجلی سرمایه در اشکال گوناگون (اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و نمادین) که امتیازات متفاوتی فراهم می‌آورند، باید دانست که این سرمایه‌ها در خلأ عمل نکرده، بلکه همواره در بسترهای اجتماعی ساختارمندی به نام **میدان** (Field) به کار گرفته می‌شوند. بوردیو میدان را عرصه‌ای اجتماعی و ساختارمند تعریف می‌کند که کنشگران (Agents) در آن برای کسب و انباشت انواع خاصی از سرمایه رقابت می‌کنند (Hilgers and Mangez, 2014: 19). هر میدان، همزمان یک «میدان نیروها» و یک «میدان مبارزات» است (Bourdieu, 1993: 72-77). به عنوان «میدان نیروها»، میدان ساختاری سلسله مراتبی از موقعیت‌های اجتماعی

است که بر اساس توزیع سرمایه شکل گرفته (Neveu, 2018) و این ساختار، ناشی از رقابت کنشگران برای تحمیل سرمایه خود به عنوان منبع مشروعیت است. به عنوان «میدان مبارزات»، میدان عرصه‌ای برای منازعات نمادین بر سر تعریف سرمایه خاص آن میدان و تحمیل نظام طبقه‌بندی به نفع کنشگران مسلط است (Bourdieu, 1991: 222). در واقع، آنچه در هر میدان «در معرض خطر» قرار دارد، تعیین نوع خاصی از سرمایه (ترکیبی از سرمایه‌های مختلف) به عنوان «سرمایه مشروع» و تعیین‌کننده موقعیت در آن میدان است (Bourdieu, 1993: 72-77). درک مفهوم میدان برای شناخت طبقات اجتماعی نزد بوردیو حیاتی است، زیرا نشان می‌دهد ساختار طبقاتی در میدان‌های اجتماعی مشخص شکل می‌گیرد و هر میدان، سلسله مراتب خاص خود را بر اساس ارزش‌گذاری انواع معینی از سرمایه ایجاد می‌کند.

میدان‌های اجتماعی علاوه بر ساختارمندی، ویژگی‌های دیگری نیز دارند. نخست، استقلال نسبی (Autonomy)؛ به این معنا که «محدودیت‌های خارجی... تنها از طریق میدان اعمال می‌شوند و بنابراین با منطق خود میدان تعدیل می‌شوند» (Bourdieu, 1997: 15). این استقلال نه به معنای خودبستگی، بلکه به ظرفیت میدان برای «شکل‌دهی خاص» به تأثیرات خارجی اشاره دارد (Gingras, 2012: 288) و جلوه آن، توانایی «شکستن محدودیت‌ها یا خواسته‌های خارجی با بازتولید آن‌ها به شکلی خاص» است (Bourdieu, 2004: 47). دوم، میدان‌ها عرصه‌ی مبارزه برای تحمیل اصول مشروعیت هستند؛ کنشگران برای تحمیل تعریفی از «سرمایه ویژه» میدان که به نفعشان باشد، رقابت می‌کنند (Bourdieu, 2005: 195). (217) کنشگران مسلط کسانی هستند که موفق می‌شوند موقعیت خود را، با پشتیبانی سرمایه، به عنوان هنجار تحمیل کنند (Lebaron, 2014). سوم، میدان‌ها با یکدیگر در ارتباطند و بر هم تأثیر می‌گذارند؛ تغییرات در یک میدان می‌تواند تعادل قدرت در میدان دیگر را تغییر دهد (Steinmetz, 2011: 55-59; Gorski, 2013: 353). بوردیو گاهی از «میدان قدرت» سخن می‌گوید که در آن، مسلمان هر میدان برای رتبه‌بندی سرمایه‌های ویژه میدان‌های خود و تعیین نرخ تبدیل آن‌ها به یکدیگر رقابت می‌کنند (Bourdieu, 2011: 127-128). در مجموع، مفهوم میدان کمک می‌کند تا جامعه را شبکه‌ای از عرصه‌های رقابت، هر یک با منطق و سلسله مراتب خاص خود، درک کنیم که در عین حال با یکدیگر تعامل دارند. این درک برای تحلیل چگونگی شکل‌گیری و بازتولید نابرابری‌های طبقاتی ضروری است.

جدول ۲. شاخص ها و زیرمجموعه های مفهوم میدان از منظر بوردیو

شاخص	زیرمجموعه ها	توضیح
۱. موقعیت	سلسله مراتب موقعیت ها	هر میدان دارای ساختاری سلسله مراتبی است که موقعیت های مختلف کنشگران را بر اساس میزان و نوع سرمایه ای که در اختیار دارند، رتبه بندی می کند.
	توزیع سرمایه موقعیت	کنشگران در میدان، به میزان و ترکیب سرمایه های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و نمادین آن ها بستگی دارد. توزیع نابرابر سرمایه، ساختار سلسله مراتبی میدان را شکل می دهد.
	مرزها و محدودیت ها	هر میدان دارای مرزهای مشخصی است که ورود و خروج به آن را تنظیم می کند و همچنین محدودیت هایی را برای کنشگران در درون میدان تعیین می نماید.
۲. منابع	رقابت و مبارزه	میدان، عرصه رقابت دائمی میان کنشگران برای کسب موقعیت های برتر و افزایش سرمایه است. این رقابت اغلب به شکل مبارزات نمادین برای تحمیل تعاریف و دسته بندی های مشروع از واقعیت در میدان بروز می کند.
	منازعات نمادین	بخش مهمی از پویایی میدان را منازعات نمادین بر سر ارزش ها، هنجارها، و تعاریف مسلط در میدان تشکیل می دهد. هدف از این منازعات، کسب قدرت نمادین و مشروعیت بخشیدن به دیدگاه ها و منافع گروه های خاص است.
	استراتژی های کنشگران	کنشگران در میدان برای بهبود موقعیت خود و افزایش سرمایه شان، استراتژی های مختلفی را به کار می گیرند. این استراتژی ها شامل انطباق با قواعد بازی، نوآوری، ائتلاف سازی و مبارزه برای تغییر قواعد بازی می شود.
۳. پویایی	تأثیر متقابل	میدان های اجتماعی مختلف به صورت مجزا عمل نمی کنند، بلکه در روابط متقابل و پویا با یکدیگر قرار دارند. تغییرات در یک میدان می تواند میدان های دیگر را تحت تأثیر قرار دهد و بالعکس.
	میدان قدرت	بوردیو از «میدان قدرت» به عنوان عرصه ای فراتر از میدان های تخصصی یاد می کند که در آن، مسلمان میدان های مختلف (اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و ...) برای کسب قدرت و نفوذ بیشتر و تعیین نرخ تبدیل سرمایه ها به رقابت می پردازند.
	همپوشانی و تقاطع	مرزهای بین میدان ها همواره کاملاً مشخص و نفوذناپذیر نیستند و ممکن است همپوشانی و تقاطع بین میدان های مختلف وجود داشته باشد. کنشگران نیز ممکن است به طور همزمان در چند میدان فعالیت داشته باشند و از منابع و استراتژی های

۳.۳ عادت واره

اگر میدان، عرصه ساختارمند کنش و رقابت برای سرمایه است، عادت واره (habitus)، مجموعه «ساختارمند ساختاریافته» ای از تمایلات، ادراکات و الگوهای عملی است که کنشگران را برای عمل و ادراک در آن میدان آماده می سازد. عادت واره «عدسی» است که کنشگران از طریق آن، جهان اجتماعی را می بینند، درک می کنند و در آن عمل می کنند (Wacquant, 2014: 124). این ذهنیت جامعه مند (هم فردی و هم جمعی) که از روابط متقابل در فضا های اجتماعی شکل می گیرد، کنش اجتماعی را از طریق گرایش ها (dispositions) صورت بندی می کند. عادت واره به مثابه فرایند تکاملی فهمیده می شود که از طریق آن، افراد

فکر، عمل و دریافت کرده و به جهان نزدیک می‌شوند؛ بدین سان، عادت‌واره، «شیوه بودن» (a way of being) را دلالت می‌کند. علاوه بر این، عادت‌واره به مثابه «گذشته‌ای جذب‌شده و ناخودآگاه»، بایگانی درونی تجارب شخصی ریشه دار در جنبه‌های متمایز مسیرهای اجتماعی افراد است. گرایش‌های افراد، بازتاب مسیرهای زیسته آنان بوده و رویکردهایشان به عمل را توجیه می‌کنند (Bourdieu, 2000: 138). در نسبت با شناخت طبقات اجتماعی، عادت‌واره نقشی واسطه‌ای ایفا می‌کند؛ عادت‌واره‌های طبقاتی، هم بازتابی از شرایط عینی زندگی طبقاتی بوده و همزمان، کنش‌ها و ادراکات افراد را به گونه‌ای شکل می‌دهند که به بازتولید ساختار طبقاتی کمک می‌کنند.

عادت‌واره، همانند میدان، پیشینه تاریخی دارد که هستی و تحولات آن را تبیین می‌کند. میدان‌های کنش، محل مبارزه‌ای برای کسب اشکال مختلف سرمایه (که جایگاه اجتماعی می‌بخشد) هستند. عادت‌واره، به عنوان نظام جامعه‌مند گرایش‌های فردی و جمعی متبلور شده از طریق اعمال کنشگران، تاریخ شخصی‌ای است که تاریخ بیشتری تولید می‌کند (Bourdieu, 1990: 54). بدن به مثابه جایگاه عادت‌واره، عناصر ساختار میدان را جذب و/یا دفع می‌کند که منجر به هماهنگی، سازش یا عدم توافق بین میدان و عادت‌واره می‌شود. ساختارهای اجتماعی و ذهنی متناظر اغلب به «عادت‌واره طبیعی» (جذب‌شده) تبدیل می‌شوند که به سختی می‌توان آن را از میدان تولیدکننده‌اش متمایز ساخت. با این حال، عادت‌واره فراتر از طبیعت است و می‌توان آن را پرورش داد. این رویکرد دوگانه، دو نوع عادت‌واره را متمایز می‌کند: عادت‌واره اولیه (primary habitus) یا عام، محصول تجارب اولیه که «تلاش می‌کنند تا ثبات خود را تضمین و از خود برابر تغییر محافظت کنند» (Bourdieu, 1990: 60)؛ و عادت‌واره ثانویه (secondary habitus)، طرحواره گرایشی کسب‌شده در مراحل بعدی و زمینه‌های تخصصی‌تر (مدرسه، کار) که به احتمال زیاد تغییرات در اعمال افراد را تشویق می‌کند. بنابراین، تفسیر عادت‌واره فراتر از تبیین بازتولید اعمال است و می‌تواند دلالت بر تغییر گرایش‌ها و استراتژی‌های کنشگران برای انطباق با میدان باشد، و از این رو، ابزاری برای تبیین تولید اعمال جدید نیز هست. به این ترتیب، مفهوم عادت‌واره، با تأکید بر پیوند دیالکتیکی بین ذهن و عینیت، کنش و ساختار، و تاریخمندی و پویایی گرایش‌ها، درک عمیق‌تری از چگونگی عملکرد نظام طبقاتی و بازتولید نابرابری‌های اجتماعی فراهم می‌سازد.

تأثیر خاستگاه طبقاتی اعضای حزب بر ... (مصطفی فروزان و دیگران) ۲۶۷

جدول ۳. شاخص ها و زیرمجموعه های مفهوم عادت واره از منظر بورديو

شاخص	زیر مجموعه	توضیح زیر مجموعه
عادت واره به مفهوم عادت واره	فردی و جمعی	عادت واره هم در سطح فردی (به صورت گرایش ها و الگوهای رفتاری فردی) و هم در سطح جمعی (به صورت الگوهای مشترک در بین گروه ها و طبقات اجتماعی) وجود دارد.
	درونی شده از طریق جامعه پذیری	عادت واره از طریق فرایندهای جامعه پذیری اولیه و ثانویه درونی می شود و بازتابی از ساختارهای اجتماعی و تجربیات زندگی فرد است.
عادت واره به مفهوم عادت واره	عادت واره اولیه	عادت واره اولیه در تجارب اولیه زندگی و در بستر طبقه اجتماعی شکل می گیرد و نسبتاً پایدار و مقاوم در برابر تغییر است.
	عادت واره ثانویه	عادت واره ثانویه در مراحل بعدی زندگی و در زمینه های تخصصی تر (مانند مدرسه، محل کار، میدان سیاسی) شکل می گیرد و انعطاف پذیرتر و مستعد تغییر و انطباق با شرایط جدید است.
	تعامل با میدان	عادت واره و میدان در تعامل دیالکتیکی با یکدیگر قرار دارند. میدان، عادت واره را شکل می دهد و عادت واره، کنش فرد در میدان را هدایت می کند. تعامل بین عادت واره و میدان می تواند منجر به هماهنگی، سازش یا گسست بین فرد و میدان شود.

۴. تحلیل و تدوین الگو

مطالعات پیشین، تعامل وثیق طبقات و احزاب و نیز کاربست نظریه بورديو در سیاست را اثبات کرده اند. پس از تشریح مبانی نظری (سرمایه، میدان، عادت واره)، این بخش الگویی کاربردی بر اساس آن چارچوب نظری ارائه می دهد تا نحوه شناسایی مصداقی تاثیر خاستگاه طبقاتی بر سیاست گذاری احزاب را تشریح کند. الگوی پیشنهادی سه بخش بنیادین دارد: ۱. شناسایی خاستگاه طبقاتی اعضای اصلی حزب (با اتکا به شاخص های سرمایه). ۲. تعیین بستر (میدان) و قواعد حاکم بر اعمال نفوذ خاستگاه طبقاتی بر سیاست گذاری ها (بر اساس شاخص های میدان). ۳. تحلیل سازوکار (عادت واره)، قواعد عملیاتی و پیامدهای این تاثیر گذاری برای طبقه خاستگاه.

۱.۴ شناخت خاستگاه طبقاتی اعضای حزب

خاستگاه طبقاتی، موقعیت و منزلت افراد در بدو ولادت و دوران طفولیت (مشمول بر منابع مادی و نمادین منتقل شده از خانواده و محیط اولیه) را آشکار می سازد. این مفهوم، فراتر از

صرفِ عضویت اقتصادی، پیشینه اجتماعی، سوابق فرهنگی و سرمایه آموزشی فرد را نیز در برمی گیرد (Capuano, 2019). بنابراین، شناسایی دقیق خاستگاه طبقاتی اعضای اصلی یا بنیان‌گذاران حزب، نیازمند ارزیابی نظام‌مند سرمایه‌های چهارگانه اعضا و همچنین والدین ایشان است. در ادامه، روش‌های گردآوری اطلاعات برای هر یک از انواع سرمایه در این دو گروه به تفکیک معین می‌گردد.

سرمایه اقتصادی، شامل منابع مادی، مالی و تجاری است. سنجش آن نیازمند رویکردی متمایز برای اعضای حزب (دسترسی مستقیم) و والدین ایشان (دسترسی غیرمستقیم) است. برای **سرمایه مادی** (املاک)، از پرسشنامه و مشاهده (برای اعضا) و تحقیقات کتابخانه‌ای/آرشیوی محدود به منابع کلی‌تر (برای والدین) استفاده می‌شود. در مورد **سرمایه مالی** (درآمد)، پرسشنامه و تحلیل رسانه (برای اعضا) کاربرد دارد، در حالی که تحقیقات آرشیوی برای والدین اغلب با محدودیت مواجه است. برای **سرمایه تجاری** (فعالیت‌های اقتصادی)، پرسشنامه و مصاحبه (برای اعضا) و تحقیقات کتابخانه‌ای (برای والدین) مناسب است. اندازه‌گیری به دو صورت کمی (ارزش‌گذاری پولی، مقایسه آماری) و کیفی (تحلیل توصیفی الگوهای انباشت) انجام می‌گیرد. نکته کلیدی آن است که اطلاعات سرمایه والدین، به‌ویژه جزئیات دارایی‌ها، غالباً محدودتر و غیرمستقیم‌تر است و تحلیل باید این تفاوت را برای دستیابی به اعتبارسنجی واقع‌بینانه مد نظر قرار دهد.

سرمایه اجتماعی، متشکل از شبکه روابط و منابع حاصل از آن به واسطه عضویت در گروه‌ها است. سنجش آن مستلزم رویکردی تفکیکی برای اعضای حزب و والدین می‌باشد. برای **قدرت و کیفیت روابط** (نفوذ)، از پرسشنامه، مصاحبه، تحلیل شبکه اجتماعی و مصاحبه با افراد مرتبط (برای اعضا) استفاده می‌شود؛ اطلاعات والدین در این بخش بسیار محدود و اغلب منحصر به اشارات کلی در زندگی‌نامه‌ها است و تحلیل دقیق شبکه آن‌ها عملاً غیرممکن است. در سنجش **اندازه و تراکم شبکه**، پرسشنامه، مصاحبه، تحلیل شبکه و بررسی عضویت در سازمان‌ها برای اعضا قابل اتکا است؛ برای والدین، بررسی عضویت‌های ایشان و منابع زندگی‌نامه‌ای می‌تواند تصویری کلی ارائه دهد. برای ارزیابی **تنوع شبکه**، پرسشنامه و تحلیل شبکه اجتماعی (برای اعضا) کاربرد دارد، اما سنجش دقیق آن برای والدین بسیار دشوار و احتمالاً محدود به ارتباطات خانوادگی و محلی است. اندازه‌گیری به‌صورت ترکیبی کمی و کیفی انجام می‌شود. نکته اساسی، محدودیت و

غیرمستقیم بودن داده‌های سرمایه اجتماعی والدین (به‌ویژه ابعاد کیفی و ساختاری شبکه‌ها) است که پژوهشگر باید با آگاهی از این محدودیت‌ها، رویکردی واقع‌بینانه اتخاذ نماید.

سرمایه فرهنگی، شامل دانش، مهارت‌ها، ذوقیات و کالاهای فرهنگی (عینیت‌یافته، تجسم‌یافته، نهادینه‌شده) است. بررسی آن نیازمند روش‌های متنوع و متناسب با محدودیت‌های دسترسی به اطلاعات نسل‌ها می‌باشد. برای سنجش **سرمایه فرهنگی عینیت‌یافته** (کالاهای فرهنگی)، مشاهده مستقیم و پرسشنامه/مصاحبه (برای اعضا) و تحقیقات کتابخانه‌ای/آرشیوی و اشارات غیرمستقیم (برای والدین) مناسب است. در ارزیابی **سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته** (دانش و ذوقیات)، پرسشنامه، تحلیل محتوای تولیدات فرهنگی و مشاهده رفتار (برای اعضا) کارآمد هستند؛ برای والدین، اطلاعات تحصیلات و شغل (به عنوان شاخص‌های اولیه) از طریق آرشیو قابل دسترس است، اما دستیابی به ذوقیات و رفتارهای فرهنگی جزئی دشوارتر خواهد بود. برای سنجش **سرمایه فرهنگی نهادینه‌شده** (مدارک تحصیلی)، پرسشنامه و تحقیقات آرشیوی برای هر دو گروه (اعضا و والدین) روش‌های کلیدی و نسبتاً قابل اتکا محسوب می‌شوند. اندازه‌گیری با ترکیبی از رویکردهای کمی و کیفی انجام می‌پذیرد. نکته حائز اهمیت آن است که گردآوری اطلاعات مربوط به سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته والدین (به‌ویژه ابعاد ظریف و غیررسمی آن) دشوارتر است و پژوهشگر باید بر روش‌های ترکیبی و تفسیر محتاطانه داده‌های کیفی تمرکز نماید.

سرمایه نمادین، به شکل وجهه، اعتبار و منزلت تجلی می‌یابد. تحلیل این سرمایه با ماهیت ذهنی و ادراکی‌اش، مستلزم روش‌های ظریف و توجه به تفاوت دسترسی به اطلاعات اعضا و والدین است. در سنجش **سرمایه منزلت** (اعتبار اجتماعی درونی‌شده)، پرسشنامه/مصاحبه و تحلیل جامعه‌سنجی (برای اعضا) مناسب است؛ ارزیابی دقیق این مورد برای والدین تقریباً غیرممکن است و باید به شاخص‌های بیرونی (شغل، موقعیت خانوادگی، اشارات زندگی‌نامه‌ای) اکتفا کرد. برای ارزیابی **سرمایه شهرت** (آوازه عمومی)، پرسشنامه، تحلیل رسانه‌ها و نظرسنجی (برای اعضا) روش‌های اصلی هستند؛ شهرت والدین معمولاً محدود به دایره‌های محلی و تخصصی بوده و گردآوری اطلاعات آن دشوار است، مگر اینکه شخصیت‌های شناخته‌شده‌ای باشند. برای سنجش **سرمایه افتخاری** (جوایز و تقدیرها)، پرسشنامه و تحقیقات کتابخانه‌ای/آرشیوی برای هر دو گروه کارآمد و نسبتاً عینی است. اندازه‌گیری به صورت ترکیبی کمی و کیفی انجام می‌شود. نکته کلیدی،

توجه به ماهیت ادراکی و محدودیت‌های جدی در دسترسی به داده‌های مستقیم در مورد والدین است، که رویکردی چندوجهی و تفسیرگرایانه را در تحلیل می‌طلبد.

در اغلب موارد، سطوح سرمایه‌های والدین و اعضای اصلی حزب هم‌راستا و مکمل بوده و اعضا، سرمایه‌های موروثی را حفظ و ارتقا داده‌اند (مانند تداوم سرمایه مادی یا فرهنگی). این هم‌راستایی، که تا حدی ناشی از تمایل به نمایش تصویری منسجم است، از منظر روش‌شناختی امکان تحلیل هم‌افزای داده‌های دو گروه را فراهم می‌کند؛ می‌توان با آغاز از داده‌های والدین و پیش‌روی به سوی اطلاعات اعضا، تداوم الگوهای سرمایه‌ای را درک کرد (مثلاً، پیشینه فرهنگی والدین و فعالیت رسانه‌ای عضو، شاخص امتیاز بالای سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته است).

با این حال، الگوی هم‌راستایی مطلق نبوده و موارد چالش‌برانگیز و اگرایی سرمایه‌ها (هرچند نادر) نیز قابل تصور و مستلزم لحاظ نمودن در الگوی تحلیلی است (مانند عضوی فاقد والدین ثروتمند که به ثروت دست یابد؛ والدینی فاقد حسن شهرت با فرزند معتبر؛ یا برعکس، فرزند از خانواده مرفه با زندگی زاهدانه). در چنین موارد و اگرایی، توصیه می‌گردد تمامی سرمایه‌های مثبتی که فرد به تنهایی (خارج از وراثت خانوادگی) کسب نموده است، به عنوان مؤلفه‌هایی سازنده «**خاستگاه طبقاتی تلفیقی**» در نظر گرفته شوند. چرا که طبقه اجتماعی والدین و زیست دوران کودکی، تأثیرات عمیق و پایداری بر رفتارها، اهداف و گرایش‌های کنشگران دارد و نقش خاستگاه اولیه را نمی‌توان نادیده انگاشت. بنابراین، الگوی تحلیلی باید ظرفیت درک هم‌راستایی و و اگرایی سرمایه‌ها را توأمان داشته و پیچیدگی و تنوع تجربه‌های زیسته اعضای حزب را به نحو جامع آشکار نماید.

جدول ۴. نحوه گردآوری و اندازه‌گیری سرمایه‌های اعضای اصلی حزب

شاخص	زیرمجموعه	نحوه گردآوری داده‌ها	نحوه اندازه‌گیری داده‌ها
سرمایه مادی و مالی	سرمایه مادی	- پرسشنامه/مصاحبه - تحقیقات - کتابخانه‌ای/آرشیوی	- ارزش‌گذاری پولی دارایی‌های مادی - محاسبه مجموع ارزش دارایی‌های مادی - دسته‌بندی بر اساس میزان سرمایه مادی
	سرمایه مالی	- پرسشنامه/مصاحبه - تحقیقات کتابخانه‌ای/آرشیوی - تحلیل محتوای رسانه‌ها	- ارزش‌گذاری پولی منابع مالی - محاسبه مجموع ارزش منابع مالی - دسته‌بندی بر اساس میزان سرمایه مالی

تأثیر خاستگاه طبقاتی اعضای حزب بر ... (مصطفی فروزان و دیگران) ۲۷۱

شاخص	زیر مجموعه	نحوه گردآوری داده ها	نحوه اندازه گیری داده ها
شاخص اجتماعی	سرمایه تجاری	- پرسشنامه/مصاحبه - تحقیقات کتابخانه‌ای/آرشیوی - مصاحبه با فعالان اقتصادی و تجاری مرتبط با اعضای حزب	- ارزش گذاری پولی سرمایه تجاری - محاسبه ارزش سهام، مالکیت‌ها و سرمایه‌گذاری‌های تجاری - دسته‌بندی بر اساس حجم و گستردگی سرمایه تجاری
	قدرت و کیفیت روابط	- پرسشنامه/مصاحبه - تحلیل شبکه اجتماعی - مصاحبه با افراد مرتبط با اعضای حزب	- تحلیل کیفی روابط - رتبه‌بندی روابط بر اساس قدرت و کیفیت - تحلیل شبکه‌های اجتماعی
	اندازه و تراکم شبکه	- پرسشنامه/مصاحبه - تحلیل شبکه اجتماعی - بررسی فهرست‌های عضویت در سازمان‌ها و انجمن‌ها	- شمارش تعداد روابط و اعضای شبکه - محاسبه شاخص‌های تراکم شبکه - تحلیل توصیفی داده‌های کیفی
	تنوع شبکه	- پرسشنامه/مصاحبه - تحلیل شبکه اجتماعی - بررسی عضویت در سازمان‌ها و انجمن‌های متنوع	- محاسبه شاخص‌های تنوع شبکه - مقایسه تنوع شبکه‌ها در گروه‌های مختلف اعضای حزب - تحلیل کیفی تنوع شبکه
شاخص فرهنگی	حالت عینیت یافته	- مشاهده مستقیم - پرسشنامه/مصاحبه - تحقیقات کتابخانه‌ای/آرشیوی	- شمارش و فهرست‌برداری از دارایی‌های فرهنگی عینیت یافته - ارزش گذاری دارایی‌های فرهنگی عینیت یافته - دسته‌بندی بر اساس نوع و میزان سرمایه فرهنگی عینیت یافته
	حالت تجسم یافته	- پرسشنامه/مصاحبه - تحلیل محتوای مصاحبه‌ها، سخنرانی‌ها و نوشته‌های اعضای حزب - مشاهده رفتار و تعاملات اعضای حزب در موقعیت‌های مختلف	- تحلیل کیفی محتوای مصاحبه‌ها، سخنرانی‌ها و نوشته‌ها - کدگذاری و دسته‌بندی پاسخ‌های پرسشنامه/مصاحبه بر اساس شاخص‌های سرمایه فرهنگی تجسم یافته - رتبه‌بندی بر اساس سطح سرمایه فرهنگی تجسم یافته
	حالت نهادینه شده	- پرسشنامه/مصاحبه - تحقیقات کتابخانه‌ای/آرشیوی - بررسی رزومه‌های اعضای حزب	- شمارش و فهرست‌برداری از مدارک و مدارج تحصیلی، عضویت‌های نهادینه شده و افتخارات - دسته‌بندی بر اساس سطح و نوع سرمایه فرهنگی نهادینه شده

شاخص	زیرمجموعه	نحوه گردآوری داده ها	نحوه اندازه گیری داده ها
سرمایه منزلت	سرمایه منزلت	- پرسشنامه/مصاحبه - تحلیل جامعه‌سنجی - تحلیل محتوای رسانه‌ها و افکار عمومی	- مقیاس‌های سنجش نگرش و ادراک از منزلت شخصی - تحلیل رتبه‌بندی منزلت در تحلیل جامعه‌سنجی - تحلیل کیفی محتوای رسانه‌ها و افکار عمومی
	سرمایه شهرت	- پرسشنامه/مصاحبه - تحلیل محتوای رسانه‌ها و فضای مجازی - نظرسنجی افکار عمومی	- شاخص‌های کمی شهرت - تحلیل لحن و محتوای بازتاب‌های رسانه‌ای - مقایسه میزان شهرت در گروه‌های مختلف اعضای حزب
	سرمایه افتخاری	- پرسشنامه/مصاحبه - تحقیقات کتابخانه‌ای/آرشیوی - بررسی رزومه‌های اعضای حزب	- شمارش و فهرست‌برداری از افتخارات و جوایز رسمی و غیررسمی - دسته‌بندی بر اساس نوع و اعتبار افتخارات و جوایز

با وجود تعیین شاخص‌های مفهوم سرمایه بوردیو، توزیع سرمایه‌های چهارگانه در میان طبقات اجتماعی، در جوامع مختلف یکسان نیست. این انگاره که طبقه مرفه در تمامی انواع سرمایه سطح بالایی دارد، فرضی جهان‌شمول نیست؛ ممکن است در برخی جوامع، طبقات فرودست از سرمایه فرهنگی یا نمادین بیشتری بهره‌مند باشند. از این رو، هنگام سخن گفتن از طبقه مرفه، تنها سرمایه اقتصادی مفروض قطعی و همیشگی است و توزیع سه سرمایه دیگر، به ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی هر جامعه بستگی دارد. از آنجا که پژوهش حاضر، در نظر دارد تا مبنایی نظری برای مطالعات آتی در خصوص خاستگاه طبقاتی احزاب در ایران فراهم آورد، ضرورت اینجاست تا ویژگی‌های طبقات اجتماعی در ساحت سرمایه‌های چهارگانه، با لحاظ نمودن مختصات جامعه ایران، به صورت مشخص و مدون مشخص گردد. به منظور تعیین سهم هر یک از طبقات مرفه، متوسط و فرودست از سرمایه‌های چهارگانه، می‌توان به دو گروه اصلی از منابع رجوع نمود: نخست، پژوهش‌های جامعه‌شناختی انجام‌شده در سه دهه اخیر که به تبیین ویژگی‌های طبقات اجتماعی در ایران پرداخته‌اند (برای نمونه، به عبوضی، ۱۳۷۷؛ عزیزی مهر، ۱۴۰۱؛ بهزادی، نوروزی و دهقان، ۱۴۰۱؛ جلایی پور و عزیزی مهر، ۱۳۹۷؛ جوادی و همکاران، ۱۴۰۱؛ جوادی و ملکی، ۱۳۹۹؛ کشاورز، ۱۳۹۰؛ فوزی و رضانی، ۱۳۸۸، اشاره نمود)؛ دوم، استفاده از دیدگاه‌ها و نظرات متخصصان و اساتید جامعه‌شناسی که به دلیل تحولات سریع و عمیق عادت‌واره‌های طبقات اجتماعی در دهه‌های اخیر، به‌ویژه تغییرات شگرف در معیارها و ارزش‌های طبقاتی

تأثیر خاستگاه طبقاتی اعضای حزب بر ... (مصطفی فروزان و دیگران) ۲۷۳

در سال‌های اخیر، از اهمیت مضاعفی برخوردار است. جدول زیر ادعا ندارد که همه ویژگی‌های بیان شده برای طبقات اجتماعی ایران، برای همه اعضای این طبقات صحت داشته باشد بلکه تنها بازتاب دهنده اکثریتی است که مورد توجه جامعه‌شناسان و محققان قرار گرفته است:

جدول ۵. ویژگی طبقات اجتماعی ایران در حوزه سرمایه‌های چهارگانه بورديو

طبقه	ویژگی‌های سرمایه	موقعیت در فضای اجتماعی
طبقه بالا	-حجم بالای سرمایه اقتصادی: ثروت موروثی یا اکتسابی از طریق فعالیت‌های اقتصادی خاص (تجارت، صنعت، بازار مالی، زمین‌داری)، تمرکز بر انباشت ثروت و مصرف تجملی -حجم بالای سرمایه نمادین: تاکید بر نمایش ثروت و قدرت از طریق مصرف آشکار، ارتباط با شبکه‌های قدرت سیاسی و اقتصادی، استفاده از عناوین و القاب رسمی و غیررسمی، اهمیت به وجهه و پرستیژ اجتماعی در چارچوب ارزش‌های خاص طبقاتی ایران -سرمایه فرهنگی: دسترسی به آموزش عالی پولی و خصوصی، علاقه محدود به فرهنگ والا به معنای مرسوم و بیشتر گرایش به فرهنگ عامه‌پسند مدرن و نمایش -سرمایه اجتماعی: شبکه‌های روابط محدود به محافل اقتصادی و تجاری، ارتباطات محدود با نهادهای فرهنگی و جامعه مدنی مستقل، اولویت به روابط کار راه انداز و منافع مشترک اقتصادی و سیاسی.	-موقعیت مسلط اقتصادی و ذی نفوذ سیاسی: کنترل بخش قابل توجهی از منابع اقتصادی و بازارهای مالی، تأثیرگذاری غیرمستقیم بر سیاست‌گذاری‌های اقتصادی و تجاری از طریق روابط پشت پرده و لابی‌گری، بهره‌مندی از رانت‌های اقتصادی و فرصت‌های ویژه در نظام اقتصادی رانتي، عدم تمایل به کنشگری مستقیم سیاسی و ترجیح نفوذ غیررسمی.
طبقه میانی	-حجم متوسط سرمایه اقتصادی: درآمد نسبتاً پایدار از مشاغل تخصصی و مهارتی، امنیت نسبی شغلی، تلاش برای حفظ سطح زندگی و پس‌انداز محدود -حجم قابل توجه سرمایه فرهنگی: تحصیلات عالی کیفی در دانشگاه‌های دولتی و معتبر داخلی، دانش و مهارت‌های تخصصی پیشرفته، علاقه مندی به فرهنگ و هنر والا، -حجم متوسط سرمایه اجتماعی: شبکه‌های روابط حرفه‌ای و آکادمیک، ارتباط با فعالان فرهنگی و هنری، عضویت در انجمن‌ها و نهادهای تخصصی و فرهنگی، اعتبار و نفوذ محدود در حوزه‌های تخصصی و فرهنگی. -سرمایه نمادین: منزلت و اعتبار ناشی از تحصیلات و تخصص دانشگاهی، شهرت محدود در میان نخبگان فرهنگی و علمی، جوایز و تقدیرنامه‌های حرفه‌ای و آکادمیک.	موقعیت میانی در فضای اجتماعی و تلاش برای ارتقا و تمایز از پایین و تقلید محتاطانه از بالا: قرار گرفتن بین طبقه مرفه و طبقه کارگر، تلاش برای حفظ و ارتقای موقعیت اجتماعی از طریق تحصیلات و تخصص، رقابت در بازار کار تخصصی و نظام آموزشی عالی، بهره‌مندی نسبی از فرصت‌های اجتماعی و فرهنگی، محدودیت در دسترسی به منابع اقتصادی کلان و قدرت سیاسی تعیین‌کننده.

طبقه	ویژگی‌های سرمایه	موقعیت در فضای اجتماعی
طبقه: فرودست	- حجم پایین سرمایه اقتصادی: درآمدهای ناچیز و ناپایدار از مشاغل یدی و غیررسمی، بیکاری مزمن یا اشتغال ناامن، عدم مالکیت دارایی‌های قابل توجه، بدهکاری و مشکلات مالی مستمر. - حجم بسیار پایین سرمایه فرهنگی: تحصیلات محدود و ناقص، مهارت‌های یدی و غیرتخصصی، عدم دسترسی به منابع فرهنگی والا، گرایش به فرهنگ عامه پسند تجاری و رسانه‌ای. - حجم پایین سرمایه اجتماعی: شبکه‌های روابط خانوادگی و همسایگی محدود، عدم ارتباط با گروه‌های بالادست و نخبگان، حاشیه نشینی اجتماعی و جغرافیایی. - سرمایه نمادین بسیار ضعیف: منزلت و اعتبار اجتماعی پایین و منفی نگریسته شده، حاشیه‌نشینی در گفت‌وگو رسمی و رسانه‌ای.	- موقعیت فرودستانه و حاشیه‌ای در فضای اجتماعی و اقتصادی: قرار گرفتن در پایین‌ترین سطوح هرم قدرت و ثروت، دسترسی بسیار محدود به منابع و فرصت‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی، حاشیه نشینی در بازار کار رسمی و نظام آموزشی عالی، آسیب‌پذیری بالا در برابر تغییرات اقتصادی و اجتماعی و بحران‌های اجتماعی.

با عنایت به جدول پیشین، اعضای حزب را نمی‌توان به صورت تقلیل‌گرایانه و قطعی به یک طبقه اجتماعی مشخص منتسب نمود. ممکن است عضوی، در سرمایه اقتصادی با مختصات طبقه مرفه و در سرمایه فرهنگی با ویژگی‌های طبقه متوسط همخوانی داشته باشد، زیرا در بافتار جامعه ایران، مرزبندی‌های طبقاتی صلب نبوده و تقلید عادت‌واره‌ها رایج است. به عنوان نمونه، عضوی که هم‌زمان سرمایه اقتصادی فراوان (مرفه) و سرمایه فرهنگی سطح بالا (متوسط) دارد، احتمالاً به سیاست‌گذاری‌هایی متمایل خواهد شد که منافع مادی طبقه مرفه و نیازهای فرهنگی طبقه متوسط را هم‌زمان تأمین کند. این موارد نشان می‌دهد که نباید پنداشت هر عضو، نماینده مطلق و حصری یک طبقه است. بلکه ضرورت دارد با اتخاذ رویکردی ظریف و چندوجهی، پروفایل‌های سرمایه‌ای ترکیبی و کنش‌های پیچیده اعضای حزب در میدان سیاست به نحو جامع‌تر و واقع‌بینانه‌تری تحلیل شوند.

۲.۴ بستر تأثیرگذاری خاستگاه طبقاتی اعضای حزب

تأثیرگذاری خاستگاه طبقاتی اعضای حزب، همانند سایر متغیرها، در خلاء و به صورت مستقیم رخ نداده، بلکه همواره در بستری اجتماعی و ساختارمند که بوردیو آن را «میدان» می‌نامد، جریان می‌یابد. در این میدان، که هیچ حزبی به طور انحصاری قواعد آن را تعیین نمی‌کند، تأثیرگذاری خاستگاه طبقاتی مستلزم تن‌دزدان به شرایط کلی، محدودیت‌ها و امکانات میدان سیاسی است. به عنوان مثال، حزب با خاستگاه طبقاتی مرفه ممکن است

تأثیر خاستگاه طبقاتی اعضای حزب بر ... (مصطفی فروزان و دیگران) ۲۷۵

تمایل به معرفی نامزدی با دفاع صریح از منافع طبقه مرفه داشته باشد؛ لیکن ساختار میدان سیاسی در جامعه ایران، به دلیل واکنش منفی گسترده طبقات متوسط و فرودست، چنین رویکردی را رد کرده و مقبولیت نامزد را کاهش می‌دهد. بنابراین، آن حزب ناگزیر از تعدیل رویکرد و تمایل به افرادی است که ظرفیت جلب نظر سایر طبقات را نیز داشته باشند.

بر این اساس، درک جامع تأثیرگذاری خاستگاه طبقاتی بر سیاست‌گذاری‌های حزبی، نیازمند شناخت دقیق و روش‌مند «میدان سیاسی» (به عنوان بستر تأثیرگذاری) است. جدول ذیل، بر اساس شاخص‌های چارچوب نظری مفهوم میدان، روش‌های گردآوری اطلاعات و شیوه‌های اندازه‌گیری را معین نموده تا تصویری روشن و مستند از ویژگی‌های میدان سیاسی و سازوکار تأثیرگذاری خاستگاه طبقاتی در آن به دست آید.

جدول ۶. نحوه گردآوری و اندازه‌گیری داده‌های مربوط به میدان سیاسی

شاخص	زیرمجموعه	نحوه گردآوری داده‌ها	نحوه اندازه‌گیری داده‌ها
ساختار سلسله مراتب موقعیت‌ها	توزیع سرمایه موقعیت	-تحلیل اسناد -مصاحبه با اعضای حزب -تحلیل محتوای رسانه‌ها	-تحلیل کیفی ساختار سلسله مراتبی -ترسیم نمودار سازمانی و سلسله مراتبی احزاب -رتبه‌بندی موقعیت‌ها بر اساس میزان سرمایه و قدرت
	مرزها و محدودیت‌ها	-تحلیل اسناد -مصاحبه با اعضای حزب -تحلیل گفتمان سیاسی	-تحلیل کیفی قواعد، موانع و محدودیت‌ها -کدگذاری و دسته‌بندی قواعد و محدودیت‌ها بر اساس نوع و میزان تأثیرگذاری -تحلیل محتوای گفتمان سیاسی
تولید رقابت و مبارزه	منازعات نمادین	-تحلیل محتوای رسانه‌ها -تحلیل گفتمان سیاسی -مصاحبه با اعضای حزب	-تحلیل کیفی منازعات نمادین -دسته‌بندی منازعات نمادین بر اساس موضوع
	استراتژی‌های کنشگران	-مطالعات موردی -تحلیل اسناد -تحلیل شبکه اجتماعی	-تحلیل کیفی استراتژی‌ها -دسته‌بندی استراتژی‌ها بر اساس نوع و هدف -تحلیل مقایسه‌ای استراتژی‌های احزاب مختلف
روابط با دیگر میدان‌ها	تأثیر متقابل	-تحلیل اسناد -تحلیل محتوای رسانه‌ها -مطالعات موردی	-تحلیل کیفی تأثیر متقابل میدان‌ها -کدگذاری و دسته‌بندی انواع تأثیرات متقابل بر اساس حوزه و شدت (مقیاس‌های کیفی) -تحلیل شبکه‌های بین میدانی
	میدان قدرت	-تحلیل اسناد -تحلیل گفتمان سیاسی -تحلیل شبکه اجتماعی -مطالعات موردی	-تحلیل کیفی میدان قدرت - ترسیم نمودار میدان قدرت و موقعیت احزاب در آن -رتبه‌بندی تقریبی احزاب بر اساس قدرت و نفوذ در میدان قدرت

شاخص	زیر مجموعه	نحوه گردآوری داده ها	نحوه اندازه گیری داده ها
	همپوشانی و تقاطع	- تحلیل شبکه اجتماعی - تحلیل اسناد - مطالعات موردی	- تحلیل کیفی همپوشانی و تقاطع میدانها - ترسیم نقشه های شبکه های بین میدانی و همپوشانی ها - تحلیل کمی شاخص های تراکم و مرکزیت شبکه های بین میدانی (در صورت امکان کمی سازی) - تحلیل توصیفی و تفسیری داده های کیفی

۳.۴ قواعد حاکم بر تاثیر گذاری خاستگاه طبقاتی احزاب

خاستگاه طبقاتی و بستر ساختارمند میدان سیاسی، به مثابه محل کنش و رقابت احزاب سیاسی، در تعامل با سایر عوامل مؤثر، منجر به شکل گیری الگوهای رفتاری خاصی در میان اعضای اصلی حزب می گردد. در پژوهش حاضر، منظور از «رفتارها»، همانا سیاست گذاری ها و تصمیم گیری های کلان حزبی است که به طور هم زمان دارای اهمیت و تأثیر گذاری معنادار بر کنشگری درون حزبی، منافع ملی و وجهه بین المللی کشور هستند. به عبارت دیگر، آنچه در عرصه عمومی قابل مشاهده و درک حسی است، همین الگوهای رفتاری هستند که بر اساس «قواعد بازی» خاص حاکم بر میدان سیاسی شکل می گیرند. عادت واره ها، به مثابه نظام گرایش های درونی شده، نقش واسطه کلیدی را در این میان ایفا نموده و ارتباط دیالکتیکی بین میدان سیاسی و سیاست گذاری های حزبی را تحلیل می نمایند. به منظور درک جامع و تحلیل دقیق این فرآیند، ضرورت دارد تا تمامی اقدامات عملی اعضای حزب در ساحت های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به صورت روش مند مورد مطالعه و بررسی قرار گیرد و نوع و جهت گیری هر کنش، تصمیم و سیاست گذاری از حیث تقویت سرمایه های طبقات اجتماعی مختلف معین گردد. بدین معنا که باید تشخیص داد هر کنش یا تصمیم، کدام شاخص و کدام نوع سرمایه را در نظام طبقاتی تقویت می نماید. پیش فرض بنیادین مطالعات سیاسی در این زمینه آن است که هنگامی که خاستگاه طبقاتی اعضای اصلی حزب «مرفه-متوسط» باشد، اغلب سیاست گذاری های حزبی به نفع این دو طبقه اجتماعی منجر شده و در عمل باعث تقویت و تثبیت سرمایه های آنها می گردد. به بیان دقیق تر و تحلیلی تر، سیاست گذاری های حزبی با ارزش گذاری نمادین بر دارایی های طبقات مرفه و متوسط، زمینه تبدیل این دارایی ها به «سرمایه» ای جدید و ارزشمند را برای کنشگران این طبقات فراهم می آورند و بدین سان به بازتولید و تعمیق نابرابری های طبقاتی یاری می رسانند.

جدول ۷. نحوه گردآوری و اندازه گیری داده های مربوط به عادت واره ها

شاخص	زیر مجموعه	نحوه گردآوری داده ها	نحوه اندازه گیری داده ها
داده های اولیه	فردی و جمعی	- مصاحبه - مشاهده رفتار گروه های کانونی	- تحلیل محتوای تولیدات فرهنگی - تحلیل توصیفی و تفسیری داده های کیفی
	درونی شده از طریق جامعه پذیری	- مصاحبه با والدین و خانواده اعضا - تحلیل زندگی نامه اعضای حزب - تحقیقات آرشیوی	- تحلیل روایت های جامعه پذیری - کدگذاری و دسته بندی عوامل و نهادهای جامعه پذیری موثر بر شکل گیری عادت واره
داده های ثانویه	عادت واره اولیه	- مصاحبه با والدین و خانواده اعضای حزب - تحلیل زندگی نامه اعضای حزب	- تحلیل روایت های عادت واره اولیه - دسته بندی شکل گیری عادت واره اولیه
	عادت واره ثانویه	- مصاحبه با همکاران و کنشگران هم حوزه - اسناد زندگی سیاسی اعضای حزب	- تحلیل روایت های عادت واره ثانویه - دسته بندی عادت واره ثانویه
	تعامل با میدان	- رفتار اعضای حزب در میدان های مختلف - تحلیل شبکه اجتماعی	- تحلیل الگوهای کنش میدانی - دسته بندی عادت واره در تعامل با میدان

۵. نتیجه گیری

پژوهش حاضر با بهره گیری از چارچوب نظری بوردیو، الگویی نظری برای درک تأثیر خاستگاه طبقاتی اعضای احزاب بر سیاست گذاری های حزبی تدوین کرد. نتایج نشان می دهد خاستگاه طبقاتی عاملی بنیادین و تعیین کننده در جهت گیری های حزبی است. این تأثیر گذاری، پدیده ای بسیط و تک بعدی نیست، بلکه در بستر پیچیده «میدان سیاسی» و از طریق «عادت واره» های طبقاتی اعضا آشکار می شود. سرمایه (در اشکال چهارگانه) مفتاح فهم منطق نظام طبقاتی و تأثیر آن بر کنش سیاسی است. اعضای حزب به مثابه نمایندگان طبقاتی، با درونی سازی عادت واره ها و کنشگری در میدان، به بازتولید ساختار و منافع طبقاتی یاری می رسانند. لذا تحلیل جامع، مستلزم رویکردی چند وجهی و در نظر گرفتن تعامل دیالکتیکی سرمایه، عادت واره و میدان در بافتار ایران است.

بر اساس تحلیل، سرمایه های (اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و نمادین) اعضای حزب و والدین آنان، در هم تنیدگی با «میدان سیاسی»، مسیرهای سیاست گذاری را ممکن یا محدود می سازد. عادت واره های طبقاتی (به عنوان واسطه) موجب بازتاب و بازتولید منافع طبقاتی در سیاست گذاری ها می شوند. این یافته با نظریه بوردیو همخوان است که طبقات در میدان ها، با تکیه بر سرمایه و منازعه نمادین، قواعد مشروعیت و بازتولید نابرابری ها را شکل

می‌دهند. خاستگاه طبقاتی در ایران حلقه‌ای کلیدی است که از سرمایه‌های خانوادگی آغاز، در میدان سیاسی امتداد، و در قالب عادت‌واره‌ها به سیاست‌گذاری تجسد می‌یابد. پژوهش نشان داد که در ایران، طبقات ترکیب‌های متنوع و گاه متناقضی از سرمایه‌ها دارند که فهم تأثیر خاستگاه طبقاتی را پیچیده می‌کند. الگوی ارائه‌شده (تحلیل تلفیقی سرمایه، میدان و عادت‌واره)، راهی نظام‌مند برای سنجش و مقایسه خاستگاه طبقاتی احزاب فراهم می‌آورد. این رویکرد ضمن غنای نظری، زمینه را برای تحقیقات تجربی آتی جهت بررسی بازتولید قدرت و نابرابری در میدان سیاسی ایران مهیا کرده و به توسعه جامعه‌شناسی سیاسی ایران کمک می‌کند.

کتاب‌نامه

- بهزادی، سجاد، نوروزی، فیض الله، و دهقان، حسین. (۱۴۰۱). تبیین نقش طبقه متوسط بر توسعه سیاسی ایران بعد از انقلاب اسلامی (روش نظریه‌پردازی داده‌بنیاد). ماهنامه جامعه‌شناسی سیاسی ایران، ۷(۷)، ۲۴۳-۲۶۰.
- جلایی پور، حمیدرضا، و عزیزی مهر، خیام. (۱۳۹۷). تحلیل جامعه‌شناسی ارزشهای طبقاتی در ایران. مطالعات جامعه‌شناختی (نامه علوم اجتماعی سابق)، ۲۴(۲)، ۳۱۹-۳۴۶.
- جوادی، علی محمد، ملکی، امیر، زاهدی مازندرانی، محمدجواد، و احمدی، یعقوب. (۱۴۰۱). مقایسه ساختار طبقات اجتماعی (بر اساس مشاغل) در ایران طی سالهای ۱۳۳۵ تا ۱۳۹۵. مجله جامعه‌شناسی ایران، ۲۳(۱)، ۳-۲۴.
- جوادی، علی محمد، و ملکی، امیر. (۱۳۹۹). فراتحلیل کیفی آراء صاحب‌نظران طبقه اجتماعی در ایران (با تأکید بر طبقه متوسط). جامعه‌شناسی تاریخی، ۱۲(۲)، ۱۳۹-۱۷۰.
- عزیزی مهر، خیام. (۱۴۰۱). تحلیلی بر وضعیت طبقه متوسط در ایران بعد از انقلاب. مطالعات جامعه‌شناختی (نامه علوم اجتماعی سابق)، ۲۹(۲)، ۹۷-۱۱۲.
- عیوضی، محمد رحیم. (۱۳۷۷). طبقه متوسط جدید و نوسازی اقتصادی-اجتماعی در ایران. فصلنامه مطالعات راهبردی، ۱۱(۱)، ۱۵۵-۱۷۸.
- فوی، یحیی، و رضائی، ملیحه. (۱۳۸۸). طبقه متوسط جدید و تأثیرات آن در تحولات سیاسی بعد از انقلاب اسلامی در ایران. مطالعات انقلاب اسلامی، ۵(۱۷)، ۱۱-۲۷.
- کشاوری، بهمن. (۱۳۹۰). جایگاه و نقش نیروها و طبقات اجتماعی در ایران (۱۳۸۰-۱۳۶۰). سیاست-مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، ۴۱(۳)، ۲۴۷-۲۶۳.

- Ares, M. (2022). Issue politicization and social class: How the electoral supply activates class divides in political preferences. *European Journal of Political Research*, 61(2), 503–523.
- Bourdieu, P. (1978). Sport and social class. *Social Science Information*, 6(6), 819–840.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. G. Richardson (Ed.), *The handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241–258). Greenwood Press.
- Bourdieu, P. (1990). *The logic of practice*. Stanford University Press.
- Bourdieu, P. (1991). Description and prescription: The conditions of possibility and the limits of political effectiveness. In *Language and symbolic power* (pp. 134–147). Harvard University Press.
- Bourdieu, P. (1993). Some properties of fields. In *Sociology in question* (pp. 72–77). Sage.
- Bourdieu, P. (2000). *Pascalian meditations*. Stanford University Press.
- Bourdieu, P. (2004). *Science of science and reflexivity*. University of Chicago Press.
- Bourdieu, P. (2005). *The social structures of the economy*. Polity Press.
- Bourdieu, P. (2011). Champ du pouvoir et division du travail de domination. *Actes de la Recherche en Sciences Sociales*, 190, 126–139.
- Cornaglia, F., et al. (2019). Competition and the role of group identity. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 162, 136–145.
- Fuller, T., & Tian, Y. (2006). Social and symbolic capital and responsible entrepreneurship: An empirical investigation of SME narratives. *Journal of Business Ethics*, 67(3), 287–304.
- Gingras, Y. (2012). Le champ scientifique. In F. Lebaron & G. Mauger (Eds.), *Lectures de Bourdieu*. Ellipses.
- Gorski, P. (2013). Bourdieusian theory and historical analysis: Maps, mechanisms, and methods. In P. Gorski (Ed.), *Bourdieu and historical analysis* (pp. 1–33). Duke University Press.
- Harvey, C., Maclean, M., Gordon, J., et al. (2011). Andrew Carnegie and the foundations of contemporary entrepreneurial philanthropy. *Business History*, 53(3), 425–450.
- Hilgers, M., & Mangez, E. (2014). Introduction to Pierre Bourdieu's theory of social fields. In M. Hilgers & E. Mangez (Eds.), *Bourdieu's theory of social fields: Concepts and applications* (pp. 1–36). Routledge.
- Jack, S. L. (2005). The role, use and activation of strong and weak network ties: A qualitative analysis. *Journal of Management Studies*, 42(6), 1233–1259.
- Lawrence, T. B. (2004). Rituals and resistance: Membership dynamics in professional fields. *Human Relations*, 57(2), 115–143.
- Lebaron, F. (2014). Bourdieu's writings on economics and the economy. In A. Christoforou & M. Laine (Eds.), *Re-thinking economics: Exploring the work of Pierre Bourdieu* (pp. 123–140). Routledge.
- Marx, K. (1970). *Capital: A critique of political economy* (Vol. 1). International Publishers.
- McLeod, C., O'Donohoe, S., & Townley, B. (2009). The elephant in the room? Class and creative careers in British advertising agencies. *Human Relations*, 62(7), 1011–1039.

- Miller, N. J., Besser, T., & Malshe, A. (2007). Strategic networking among small businesses in small US communities. *International Small Business Journal*, 25(6), 631–665.
- Morgan, S. L., & Lee, J. (2017). Social class and party identification during the Clinton, Bush, and Obama presidencies. *Sociological Science*, 4, 394–423.
- Neveu, E. (2018). Bourdieu's capital(s): Sociologizing an economic concept. In T. Medvetz & J. Sallaz (Eds.), *The Oxford handbook of Pierre Bourdieu*. Oxford University Press.
- Preda, A. (2021). Rivalry as a social relationship: Conceptualizing the micro-foundations of competition. *Distinktion: Journal of Social Theory*, 24(1), 87–110.
- Ramaekers, M., Karremans, T., Lubbers, M., & Visser, M. (2022). Social class, economic and political grievances and radical left voting: The role of macroeconomic performance. *European Societies*, 25(3), 444–467.
- Rennwald, L. (2020). A reflection on classes; A reflection on parties. In *Social democratic parties and the working class: Challenges to democracy in the 21st century*. Palgrave Macmillan.
- Roger, A. (2021). Bourdieu and the study of capitalism: Looking for the political structures of accumulation. *European Journal of Social Theory*, 24(2), 264–284.
- Rooks, G., Klyver, K., & Sserwanga, A. (2014). The context of social capital: A comparison of rural and urban entrepreneurs in Uganda. *Entrepreneurship Theory and Practice*. Advance online publication.
- Steinmetz, G. (2011). Bourdieu, historicity, and historical sociology. *Cultural Sociology*, 11(1), 45–66.
- Terjesen, S., & Elam, A. B. (2009). Transnational entrepreneurs' venture internationalization strategies: A practice theory approach. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 33(5), 1093–1120.
- Thau, M. (2021). The social divisions of politics: How parties' group-based appeals influence social group differences in vote choice. *The Journal of Politics*, 83(2), 675–688.
- Tverskoi, D., Senthilnathan, A., & Gavrillets, S. (2021). The dynamics of cooperation, power, and inequality in a group-structured society. *Scientific Reports*, 11, 18670.
- Wacquant, L. (2014). Putting habitus in its place: Rejoinder to the symposium. *Body & Society*, 20(2), 118–139.
- Wingen, T., Englich, B., Estal-Muñoz, V., et al. (2021). Exploring the relationship between social class and quality of life: The mediating role of power and status. *Applied Research in Quality Life*, 16, 1983–1998.
- Yaner, S., Martens, S., Aleman, A., Zhou, J., Xu, P., & Luo, Y.-J. (2024). Increased sensitivity to social hierarchy during social competition versus cooperation. *Social Cognitive and Affective Neuroscience*, 19(1).